

čiti, kako se bo v prihodnje obračalo. Dalje je bilo treba poskerbeti, kaj se bo dalo udom, ki ne morejo več služiti, kam pa deti tiste, ki še dalje morejo delati, in kako se bo z naprej božja služba opravljala brez prestanka. Bile so razne učilnice, ktere je bilo treba prejeti, prenarediti, ali pa popustiti; poslednjič pa je bilo treba vse dosedanje šolstvo in vse učilnice prenarediti. Komisija, ktera je bila vstanovljena za voljo odprave reda jezuitarskega, predložila je cesarici črtez osnove, splošno popravljene za učilništvo. Deržavno svetovavstvo ga je enoglasno pohvalilo, in cesarica ga je poterdila. Knez Kavnic dobil pa je povelje, da naj pozvé po poročnikih, ki so na drugih dvorih, kako da tam ravnaajo s šolstvom, in tajniki pri poslanstvu naj vsakega pol leta poročé, ako se kaj novega v šolah vpelje. Tako so dobili naznanila od vseh višjih šol, učenih društev in znamenitih znanstvenih zbirk in časopisov, ki so učenost obdelovali.

12. svečana l. 1774. naznanila je česko - avstrijanska dvorna pisarnica vredom po vseh deželah, da je postavljena učilna komisija (Studiencommission), ktera bo podložna le cesarici samo; predsednik njeni pa bode c. k. skrivni svetovavec, kamornik in deržavni svetovavec France Karol Kresel pl. Qualtenberg. Naznanjene so bile tudi vrednijam vodila za prihodnje potrebno podučevanje vseh podložnih in za splošno učilništvo; predložene so jim bile tudi točke, ktere imajo na tanko in brez zamude preiskovati in potem zastran njih poročevati in nasvetovati. Povedano jim je tudi bilo, da je dela cesarica vse premoženje Jezuitov, kolikor ga je ostalo, potem ko so bili preskerbljeni posamezni udje in se poskerbelo za pobožne vstanovitve, v eno kaso skupaj. Oskerbovala jo bode dvorna kamora; iz te bodo se pa plačevali vsi očitni zavodi zadevajoči učiteljski stan. K sklepu bilo je rečeno, da bo občna učilniška naprava (Studieneinrichtung) naj prej vpeljana v glavnem in stoljnem mestu Dunaji, in predložila se bo potem vredom po kronovinah v posnemanje.

(Dalje prih.)

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Opombe. a) „Četerti sklon edinega števila se pri imenih moškega spola naznanja s členom *den einen*“ i. dr. Učenik bo menda stavil te le vprašanja:

1. Kako razločujemo člen?
2. Kteri je določivni sklon za moški, ženski, srednji spol?
3. Kteri pa je nedoločivni za —?

Tukaj naj se otrokom pové, kaj pomeni določivni, kaj nedoločivni člen.

Od tega govorili smo v 8. l. t. l. st. 118.

Najdel sem nož, more se reči po nemški: Ich habe das Messer, ali pa — ich habe ein Messer gefunden; ni pa to vse eno; das Messer je nož meni znan, od kterega sem že poprej govoril; ein Messer je nož, kterega koli hočeš; ravno tako: sestra poje pesem; brat je tiča vjel; kupili smo konja in kravo i. dr.

4. Ktere imena imajo v množ. štev. *n* ali *en*?

Kako pa bo otrok to zvedil, ktere imena imajo *n* ali *en*?

Vaditi se mora. Zgledé, ktere gramatika ponuja, nauči naj se iz glave, potem bo vsaj od nekoliko imen vedil množno število.

III. sklon.

Odgovorite na te le vprašanja!

a) Komu podeluje rodadarni milošino? Komu je hlapec pokoren? Komu se je učenec zahvaliti dolžan? Komu gre naj večja čast in hvala? Komu služi vojak?

b) Komu je hči pokorna? Komu se zahvaljuje dekla? Komu žuga nevarnost ob hudi uri? Komu ni zaupati (da bi ne izmikal)?

c) Komu priliva vertnar? Komu škoduje prevelika svitloba? Komu se približujemo? (mesto.)

Kako se spreminja beseda pri imenih moškega spola, kako pri imenih ženskega in srednjega spola?

Izrazujte stavke gori navedene v množ. številu!

Kako pa se spreminjajo imena moškega spola v 3. sklonu množ. št., kako žensk., kako srednjega spola?

Tukaj naj soznani učitelj svoje nčence z oblikami, ktere so sedaj v navadi; novih oblik se ne bomo vbrani; prej ali potlej bodo tudi šolske knjige v njih natisnjene; vsak, kdor ni zaspan, se lahko soznani z njimi; prav po domače razjasnuje nam jih naš „Tovars“. Tedaj le toliko rečem: Učitelji, dragi tovarši, ne bodite zaspani! čas hiti neprenehoma naprej; kdor s časom ne napreduje, zaostaja; kdor je zadovoljen s to učenostjo, ki jo je dobil v pripraviški šoli, spoznal bo kmali, da

ga je čas dalječ za saboj pustil. Kako gerdo bi bilo, ko bi le učeniki zaostajali v narodnem oziru! zaostaja pa vsak, kdor zanemarja lastno omiko, kajti nemškutarje psovati in narodno reč hvaliti, da je pravična, to je še vse premalo za vsakega, posebno pa za učitelja, komur je naloženo, ljudstvo omikati in izobraževati; ljudstvo pa se izobražuje na podlagi maternega jezika; kdor ga pa le toliko razumé, kolikor so ga mati naučili, tudi druge izobraževati ne bode mogel.

Nove oblike pri sklanjanji imen, ktere priporočujemo, razlaga „Tovarš“ t. l. st. 39 in 171 pa 172. Tedaj nam tega ni treba ponavljati; poduk od tega je pisan učeno in temeljito pa razumevno; tedaj bi bila velika samopašnost, ko bi učitelji, kojih prva dolžnost je, jezik piliti in gladiti, take sestavke prezirali.

Po tem ovinku podajmo se zopet k svoji gramatiki.

Vaje nemško-slovenske *)

1.

izbrane so tako primerno, da se z njimi vodila zgledljivo počitujejo; pod *a*) navedeni so zgledi, pri kterih se ime v 3. sklonu nič ne spreminja, in se 3. sklon naznanjuje le z členom; pod *b*) so imena, ktere imajo krepko obliko, pod *c*) so pa imena, ktere prijemljejo v 3. sklonu ed. št. *en*, tedaj imena, ktere se sklanjajo po šibkem načinu; pod točko *d*) so pa imena v množnem številu.

2.

Pridejo pa na versto osebné zaimena v 3. sklonu ed. in množ. štev.

Opombe izražene so pa tako jasno in jedernato, da bi jih vsako razlaganje le kalilo; samo k čerki *e* bi morda dobro bilo, otroke na to opomniti, da naj predstavljajo *Vi* — *Vam*, s tretjo osebo mn. štev., kadar je namreč pisano v sredi stavka z veliko začetno čerko, kadar pa z malo, pa — *ihr* — *euch*. Otroke je treba na vsako reč opomniti, ker le bistroumnejši zmed njih zapazijo sami od sebe razloček tega *Vi* in *vi*, *Vam* in *vam*, kadar slovensčino prevajajo na nemščino.

Vaje slovensko-nemške.

V tih vajah najdemo sicer v dajavniku mn. štev. staro

*) V knjigi, ktero imamo pred sabo, je tiskarni pogrešek, pravi namreč: Vaje slov. - nemške, namest: nemško-slovenske.

obliko a m; ali mislimo, da se bo v novem natisu a m ognil om — u; ker o m nikakor ni tako zoperno slišati, če se nalasč ne zateguje.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXXVIII.

T. Gerdo me je unkrat nekdo prijel, da sem starokopitnež in dové kak še sitnež, ker za sklone v slovenskem ne rabim tistih imenovanj, ktere imajo nove slovnice naše.

U. Prav ti je, zakaj pa ne napreduješ z drugimi vred! Dobro bi vendar bilo, da bi to nekoliko razjasnil, ker jih res vsak po svoji glavi, časi tudi termi, imenuje in vreduje.

T. Da sebi in drugim pojasnim vsaj nekoliko to reč, poglejva, kako jih imenujejo slovničarji naši.

1) *O.* Marko l. 1768: imenuvavc, rodnik, dajavc, tožnik, vekavc, zmaknik (Nehmfall), spremuvavc (Gleitsfall).

2) *Sellenko* l. 1791: imenuvavc, čigavavc, dajavc, tožvavc, pomiluvavc, perstanuvavc, združuvavc.

3) *Vodnik* l. 1811: imenvaven, rodiven, dajaven, toživen, skazaven, sturiven in klicaven.

4) *Metelko* l. 1825: imenovaven, toživen, rodiven, dajaven, skazaven, storiven in zvaven.

5) *Muršec* l. 1847: imenivnik, rodivnik, prisvojivnik, kazavnik, mestnik, druževnik.

6) *Potočnik* l. 1849: imenovavnik, rodivnik, prisojivnik, kazavnik, mestnik in druživnik.

7) *Janežič* l. 1854: imenovavnik, rodivnik, dajavnik, toživnik, mestnik, druživnik in klicavnik; l. 1863 je le toživnik spremenil v kazavnik. — Iz tega spregleda vidiš, kako so posamezne sklone imenovali slovničarji slovenski.

U. Kako jih pa zovejo drugi Slovani? ali mi veš kaj povedati v tej reči?

T. Kakor jih je vredil Dobrovski, tako jih je vredil Metelko za nas Slovence, in popred že Puchmayer za Ruse. Sploh se rusovske imena vjemajo z nekdanjimi staroslovenskimi ali s cerkveno slovensčino.